

Munich Personal RePEc Archive

The trade secret concept in the context of the obligations of employees and workers

Andreeva, Andriyana and Alexandrov, Andrey

2020

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/101067/>
MPRA Paper No. 101067, posted 18 Jun 2020 10:23 UTC

Понятието „търговска тайна“ и задължението за опазването ѝ от работниците и служителите

Доц. д-р Андрияна Андреева*, Икономически университет – Варна
Доц. д-р Андрей Александров**, ИДП при БАН

Резюме: В статията се анализира институтът на търговската тайна в българското законодателство в контекста на задълженията на работниците и служителите на търговеца. Във фокуса на изследването са норми на националното законодателство и на Закона за защита на търговската тайна. На база на анализа се изясняват основни понятия и конкретни задължения на работниците и служителите по опазване на търговската тайна. Правят се изводи и препоръки по приложението на нормите.

Ключови думи: търговска тайна, конфиденциалност, задължения на работниците и служителите

The trade secret concept in the context of the obligations of employees and workers

Assoc. Prof. **Andriyana Andreeva**, PhD, Department of Law, University of Economics – Varna

Assoc. Prof. **Andrey Alexandrov**, PhD, Institute of State and Law, Bulgarian Academy of Sciences

Abstract: The paper analyzes the institute of trade secret in Bulgarian legislation in the context of the obligations of the employees and workers. The focus of the study is on the rules of national law and the Law on Protection of Trade Secrets. Based on the analysis, the basic concepts are outlined and the specific obligations of employees and workers for protecting the trade secret. Conclusions and recommendations are made on the application of the legal norms.

Keywords: trade secret, confidentiality, obligations of employees and workers

* **Андрияна Андреева** е завършила право в Икономическия университет във Варна (1996 г.), където е доцент от 2011 г. От 2005 г. и в момента е ръководител на катедра „Правни науки“ и директор на Център за магистърско обучение. Основните ѝ научни интереси и

Съвременният дигитален свят е изправен пред множество предизвикателства, които имат отражение във всички сфери на обществения и личния живот. В контекста на **Четвъртата индустриална революция** (или Industry 4.0) е и потребността от опазване на търговската тайна. Всяко едно търговско предприятие води политика по опазване на сведения, явяващи се тайна за дейността му.

Понятието „търговска тайна“ се свързва с необходимостта от осигуряване на нейната сигурност, включително чрез предприемането на мерки от юридическо и физическо естество.

Имайки предвид агресивните темпове на навлизане на цифровизацията, е почти невъзможно да се направят достатъчно сигурни прогнози за бъдещото състояние на пазара на труда и организацията на професионалния живот.¹ Затова в съвременното бизнес общество, подчинено на правилата на дигиталния свят без граници, въпросите на търговската тайна и свързаната с нея безопасност заемат централно място в организационен аспект на управлението на търговското предприятие. Конкурентоспособността на даден търговец е в пряка корелация с уменията му да се разпорежда и да управлява такава информация. Съхраняването на търговската

публикации са в областта на трудовото право и обществено осигуряване. Сред основните ѝ публикации са: „Нормативни гаранции за опазване данните от електронните документи в трудовото досие на работника или служителя“, „Правна регламентация на социалната и солидарна икономика и влиянието ѝ върху заетостта. Правото и бизнесът в съвременното общество“, „Електронните документи в трудовото досие на работника или служителя – съвременна трудовоправна уредба“, „За действителността на забраните за упражняване на конкурентна дейност паралелно и/или след прекратяване на трудовия договор“, „Нормативни мерки за гарантиране на трудовото възнаграждение при несъстоятелност на работодателя“ и др.

** **Андрей Александров** е завършил право в ЮФ на СУ „Св. Кл. Охридски“ (2005). Доцент в Института за държавата и правото при БАН от 2017 г. и член на УС на Българската асоциация по трудово право и обществено осигуряване, в които области са и основните му научни интереси. Автор е на монографии, сборници и статии, сред които: „Правилните решения на 120 казуса пред работодателя“, „Защита на личните данни на работниците и служителите“, „Трудови процедури и съвети в помощ на работодателя“, „Cross-border labor legislation and social security“, „Прекратяване на трудовото правоотношение по взаимно съгласие и по инициатива на работодателя срещу уговорено обезщетение“, „За някои ограничителни мерки на достъпа на чужденци до пазара на труда в България“ и др.

¹ **Blagoycheva, H.** Employers' Social Responsibility in the Context of Digitalization. Българо-китайски форум Международни клъстерни политики: Сборник с доклади от международна конференция, 2018, „Наука и икономика“ – Икономически университет – Варна, 2019, с. 94 – 111.

тайна се явява предпоставка за успех. Това изисква не само усилия на законодателя по регламентиране на национално ниво на обществените отношения, свързани с опазването на търговската тайна, но и **изграждане на вътрешни правила и механизми за защита на информацията на локално ниво**. В тази симбиоза от норми материята на търговската тайна може да се разглежда през призмата на различни правни отрасли.²

Настоящата разработка си поставя за цел не изследването на понятието „тайна“ по принцип, а в нейната конкретика – „търговска тайна“, и то през погледа и спецификата на трудовоправната материя.³ Търговецът-работодател борави с разнообразни методи за въздействие спрямо работниците и служителите, които са под неговата работодателска власт. В контекста на предоставената му работодателска правоспособност той има възможност да надгради мерките, заложи в закона и да създаде собствена система от мерки за безопасност, отчитайки спецификите на собствената си търговска дейност и вътрешна организация на трудовия процес на ниво конкретно предприятие.

Актуалността на проблематиката е безспорна предвид високата степен на риск на информацията в съвременната цифрова среда. От друга страна, опазването на сведенията и информационните масиви и потоци предполага правилно познаване на понятията и изграждане на система за безопасност на различни нива.

² **Андреева, А., Mateeva, Z.** Employers as Personal Data Administrators – Specifics and Requirements in the Context of the Information Society. Globalization, the State and the Individual, Varna: VFU Chemorizets Hrabar, 2018, 2 (18), p. 139 – 147.

Андреева, А., Yolova, G. The Challenges of the Fourth Industrial Revolution Faced by the Labour Market: European and National Processes and Trends. Международни клъстерни политики: Българо-китайски форум: Сборник с доклади от международна конференция. Варна: Наука и икономика, 2019, с. 178 – 188.

Матеева, Ж. Предстоящи промени в Закона за търговския регистър и защитата на личните данни.// Управление и устойчиво развитие – Management and Sustainable Development, Серия „Общество. Човек. Природа“ – „Society. Man. Nature“. – С., Год. XIII, 31, 2011, №4, с. 168 – 172.

³ **Андреева, А., Йолова, Г.** Трудово и осигурително право. Варна: Университетско издателство „Наука и икономика“, 2014, с. 346

Андреева, А., Йолова, Г. Тенденции и предизвикателства пред трудовото и осигурителното законодателство – десет години след членството на Р България в ЕС. Научни трудове на Института за държавата и правото, С., БАН, 16, 2017, с. 251 – 261.

Андреева, А., Йолова, Г. Гармонизация българското трудово и страхово законодателство с Европейскими принципими. Sabiedrība un kultūra. Rakstu krājums, Liepāja: Liepājas universitāte izglītības zinātņu i nstitūts socioloģisko pētījumu centrs vadības un sociālo zinātņu fakultāte, XX, 2018, с. 334 – 341.

Законодателството на България не изостава от световната тенденция в тази сфера, което показва и наскоро приетият Закон за защита на търговската тайна (ЗЗТТ – обн., ДВ, бр. 28/2019 г.). В своята цялост законът защитава както сигурността на търговския оборот, така и интересите на отделни лица търговци.

С оглед на очертаната актуалност и набора от множество проблеми с ниво на доктринален интерес и предизвикателство пред правната теория, авторите си **поставят за цел изследване** на института на търговската тайна, но в конкретиката на трудовоправната му страна. Задълженията на работниците и служителите на търговеца са във фокуса на изследването. На база на анализа се очертават основни понятия и конкретни задължения на работниците и служителите по опазване на търговската тайна.⁴ Правят се изводи и препоръки по приложението на нормите.

За реализиране на поставената изследователска цел авторите последователно изпълняват няколко конкретни задачи, а именно:

- извеждане на основни понятия по Закона за защита на търговската тайна, явяващи се база за конкретизация на възложените задължения спрямо работниците и служителите по опазването им;
- мерки на работодателя по създаване на безопасност и опазване на търговската тайна;
- изводи и препоръки по приложение на нормите.

Предвид конкретиката на изследваната тема и ограничения обем на материала, авторите са заложили предметни ограничения на изследването, а именно – нормите на действащото българско специално законодателство в областта на търговската тайна. Материалът е съобразен с действащото законодателство към 30.11.2019 г.

⁴ **Матеева, Ж.** Обработване на специални категории данни, съгласно Регламент (ЕС) 2016/679 (Общ регламент относно защитата на данните). Правото и бизнесът в съвременното общество: Актуални правни предизвикателства в икономиката: Сборник с доклади от 1-ва Национална научна конференция, 9 ноември 2018 г., Варна: Наука и икономика, 2019, с. 404 – 412.

Mateeva, Z. Conditions for Lawful Personal Data Processing by Data Controllers as per the General Data Protection Regulation. Globalization, the State and the Individual: International Scientific Journal: Conference Edition 2019, Varna: Free University „Chernorizets Hrabar“, 2019, p. 13 – 20.

Mateeva, Z. Specific Nature of the New Profession „Data Protection Officer“ in the Context of Digitalization. Международни клъстерни политики: Българо-китайски форум: Сборник с доклади от международна конференция, Варна: Наука и икономика, 2019, с. 112 – 122.

Институтът на търговската тайна – еволюция и основни понятия на Закона за защита на търговската тайна

Търговската тайна не е ново понятие за българското законодателство, като то съдържа редица норми за различни аспекти на нейната защита.

Разпоредби, касаещи защитата на търговската тайна, се съдържат в текстовете на Търговския закон (ТЗ), Закона за защита на конкуренцията (ЗЗК), Закона за стоковите борси и тържищата (ЗСБТ), Закона за достъп до обществена информация (ЗДОИ) и др. Съгласно действащото към момента законодателство обаче, търговската тайна не се счита за интелектуална собственост и не е защитена като такава.

В досегашната редакция на чл. 52 ТЗ се съдържаше само едно генерално формулирано общо задължение: *„при осъществяване на дейността си прокуристът, търговският пълномощник, търговският помощник, търговският представител и търговският посредник са длъжни да пазят търговската тайна на лицата, възложили им извършването на определена работа, както и техния търговски престиж.“* С приемането на Закона за защита на търговската тайна в цитираната разпоредба беше добавена нова алинея, че нарушителите носят отговорност по новия закон. Както е видно обаче, от персоналният обхват на разпоредбата са изключени лицата, които нямат качеството на търговски пълномощник или помощник, включително повечето настоящи и бивши служители. Без съмнение практиката показва, че с търговски тайни често се злоупотребява именно от такива лица, респективно техните (бивши вече) работодатели понасят вреди, за които трудно могат да получат адекватно обезщетение.

В разпоредбата на чл. 3 ЗЗТТ за първи път се въвежда легална дефиниция на понятието „търговска тайна“, която дословно възпроизвежда текста на Директива (ЕС) 2016/943 относно защитата на неразкрити ноу-хау и търговска информация (търговски тайни) срещу тяхното незаконно придобиване, използване и разкриване. Според цитираната разпоредба, „търговската тайна“ представлява търговска информация, ноу-хау и технологична информация, която следва да отговаря едновременно на следните **три изисквания**:

- представлява тайна по такъв начин, че като цяло или в точната си конфигурация и съвкупност от елементи не е общоизвестна или леснодостъпна за лица от средите, които обичайно използват такъв вид информация;

- има търговска стойност поради тайния си характер;
- по отношение на нея от лицето, което има контрол върху информацията, са предприети мерки за запазването ѝ в тайна.

Тежестта на доказване, че дадена информация притежава качеството „търговска тайна“, е за нейния притежател. На това правило трябва изрично да се акцентира, защото „предприемането на мерки за опазване на тайната“ е постоянен ангажимент на търговеца. **Подписване на бланкови и общи споразумения за конфиденциалност не представляват достатъчни мерки за запазването на търговската тайна.** Търговецът следва изрично да посочва на лицата, които имат достъп, коя точно информация, данни, бази данни са конфиденциални, независимо дали тази информация се съдържа в онлайн кореспонденция, електронни бази данни или на хартиен носител. В практиката това най-често се постига чрез изричното обозначаване на всеки носител на търговска тайна като конфиденциален. В допълнение търговецът следва да положи и по-голяма грижа, въвеждайки мерки, които предвиждат ограничаване на достъпа до търговска информация чрез технически и други способности.

Мерки на работодателя по опазване на търговска тайна

В рамките на работодателската правоспособност, респективно на предоставената му власт да организира и ръководи трудово-правните процеси, работодателят разполага с възможността да предвиди вътрешни правила и да предприеме действия с различна насоченост по опазване на търговската тайна. Една от тях е пряко свързана с ръководения от него персонал.

По отношение на работниците и служителите адекватни превантивни мерки за защита на търговската тайна биха били:

- детайлно посочване на категориите конфиденциална информация, определяни от работодателя като „търговска тайна“, в текстовете на индивидуалните трудови договори или допълнителни споразумения към тях;
- очертаване на тези категории информация във вътрешни актове на работодателя – правилници, политики и т.н.;
- провеждане на регулярни обучения и разяснителни кампании за персонала с цел повишаване на разбирането и отговорността към спазване на задълженията за опазване на поверителните сведения за дружеството-работодател.

По този начин при евентуални спорове с работници или служители или бивши работници или служители работодателят ще е в със-

тояние да докаже, че конфиденциалният характер на информацията е бил известен за лицето и то виновно е злоупотребило с нея, от което е произтекъл вредоносен резултат.

Важно е в тази връзка да се отбележи, че знанията, опитът и уменията, които служителите придобиват добросъвестно в рамките на своята работа, не могат да бъдат третирани като търговска тайна и съответно работодателят не може да ограничава своите служители в използването им.

В ЗЗТТ се извеждат **три основни състави на неправомерно поведение** във връзка с търговската тайна – неправомерно *придобиване*, неправомерно *използване* и неправомерно *разкриване*.

- *Придобиването* на търговска тайна без съгласието на нейния притежател се смята за неправомерно, когато е извършено чрез **нерегламентиран достъп, присвояване или копиране** на документи, вещи, материали, вещества или електронни документи, върху които се упражнява правомерен контрол от притежателя на търговската тайна и които съдържат търговска тайна или информация, от която тайната може да бъде извлечена, както и **друго поведение, което противоречи на добросъвестната търговска практика**.

- *Използването* или *разкриването* на търговска тайна без съгласието на нейния притежател се смята за неправомерно, когато е извършено от лице, което е придобило неправомерно търговската тайна, или е нарушило споразумение за запазване на поверителност или друго задължение да не разкрива търговската тайна, или е нарушило задължение за ограничаване на използването на търговската тайна.

Следва да се посочи, че в новия закон се въвежда още една по-висока степен на закрила, доколкото неправомерно придобиване, използване и разкриване на търговска тайна е налице също и в случаите, когато лицето – предвид обстоятелствата, е знаело или е следвало да знае, че търговската тайна е била получена пряко или косвено от друго лице, което я е използвало или разкрило неправомерно.

ЗЗТТ посочва и **изключенията**, при които придобиването, използването и разкриването на търговска тайна не е неправомерно, а именно:

- при упражняване на правото на свободно изразяване на мнение и правото на достъп до информация по смисъла на Хартата на основните права на Европейския съюз, включително зачитането на свободата и плурализма на медиите;

- за разкриване на престъпления, нарушения или други проти-

воправни деяния, когато това се извършва с цел защита на обществения интерес;

- когато работници или служители разкриват търговска тайна на техни представители в рамките на законовото упражняване на функциите на представителството в съответствие с правото на Европейския съюз или българското законодателство, ако разкриването е било необходимо за упражняването на тези функции;

- за защита на интерес, признат от правото на Европейския съюз или от българското законодателство.

Една от най-често отбелязваните слабости на досегашната уредба относно поверителността на търговската информация се изразяваше в неефективните средства за защитата ѝ, включително в изследвания тук контекст – защитата ѝ от настоящи или бивши служители. Впрочем, обща забрана на използването или разгласяването на производствена или търговска тайна се съдържа и в Закона за защита от конкуренцията (ЗЗК). В този смисъл е мислимо ангажирането на административнонаказателната отговорност на физическо лице, което извършва или съдейства за извършване на нарушения по този закон (чл. 2, ал. 1 ЗЗК). А такова нарушение може да е, например, нелоялната конкуренция, насочена към привличане на клиенти, в резултат на което се прекратяват или се нарушават сключени от дружеството договори (чл. 36, ал. 1 ЗЗК). На практика обаче тези разпоредби не се прилагат спрямо лица в трудово правоотношение с увреденото лице.⁵

С новия закон на търговците се предоставят редица мерки, благодарение на които могат да защитят своята информация, като компетентен е единствено съдът и специална административна процедура не е необходима. Не са поставени специални условия по отношение на кръга от лица, срещу които могат да се насочат исковете, следователно на общо основание това могат да са и лица в трудово правоотношение с увреденото лице, респективно негови бивши служители.

Освен общото право на иск за обезщетение, законът въвежда и редица други мерки, които могат да бъдат поискани от съда, като обезпечаване на иска и гаранция за изпълнение на решението. Въвеждат се **нови, специфични за тази материя искове,** които са независими един

⁵ Вж. по-подробно **Георгиева, Пл., Захариев, М.** Някои клаузи в трудовите договори са невалидни. Човешки ресурси, 2016, №2 – 3 (253), с. 19 – 20; **Андреева, А., Александров, А.** За действителността на забраните за упражняване на конкурентна дейност паралелно и/или след прекратяване на трудовия договор. – Известия. Списание на Икономически университет – Варна, 2018, №62 (4), с. 407 – 422.

спрямо друг и могат да бъдат предявявани както самостоятелно, така и кумулативно в рамките на едно производство, а именно:

- иск за установяване на неправомерното придобиване, използване или разкриване на търговска тайна;
- иск за присъждане на обезщетение за претърпените вреди и пропуснатите ползи;
- иск за преустановяване или забрана за използването или разкриването на търговската тайна;
- иск за забрана за производството, предлагането, пускането на пазара или използването на стоки, които са предмет на нарушение, вноса или износа, както и съхранението на тези стоки, с тези цели;
- иск за унищожаване на цели или на част от документи, вещи, материали, вещества или електронни документи, които съдържат или носят търговската тайна, или когато е целесъобразно – предаването им на ищеца;
- иск за забрана за предлагането или предоставянето на услугите, които са в значителна степен повлияни благоприятно от търговски тайни, които са неправомерно придобити, използвани или разкрити.

Законът предоставя и редица допълнителни мерки, които могат да бъдат поискани от ищеца с цел осигуряването на поверителност в рамките на съдебното производство, които са нови за гражданския процес в България – ограничаване на достъпа до документи по делото, които съдържат търговска тайна, ограничаване на достъпа до съдебните заседания, издаване на съдебен акт, в който търговската тайна остава неразкрита.

Предвидени са множество **нови специфични обезпечителни мерки**, които са характерни единствено за това съдебно производство:

- преустановяване или забрана за използването или разкриването на търговската тайна като временна мярка;
- забрана за производството, предлагането, пускането на пазара или използването на стоките – предмет на нарушение;
- задържане чрез изземване и предаване на стоките – предмет на предполагаемото нарушение, включително когато са били внесени от трети страни, така че да се предотврати тяхното пускане или движение на пазара;
- забрана за предлагането или предоставянето на услугите, които са в значителна степен повлияни благоприятно от търговски тайни, които са неправомерно придобити, използвани или разкрити.

Правото на иск на притежателя на търговска тайна се погасява с изтичането на 5 години от извършване на нарушението (чл. 11, ал. 1 ЗЗТТ).

С новия Закон за защита на търговската тайна се въвеждат нови и специфични правила и по отношение на определянето на размера на дължимото обезщетение.

Освен стандартната хипотеза, в която съдът присъжда обезщетение съобразно доказаните вреди и пропуснати ползи, съдът вече е длъжен да съобрази и събраните данни относно приходите, получени от нарушителя в резултат от неправомерното придобиване, използване или разкриване на търговската тайна. Това е особено ценно за правоприлагането, доколкото приходите са доказуеми в по-голяма степен (включително и чрез ползване на публични регистри и бази данни), отколкото реалния размер на пропуснатите ползи, които в повечето случаи биват третирани като „хипотетични“ от вещите лица.

Съдът следва да вземе под внимание и претърпените неимуществени вреди, когато е приложимо. В последните години се наблюдава изменение в практиката на съдилищата относно възможността юридически лица да претърпяват неимуществени вреди, което в по-старата юриспруденция се възприемаше като недопустимо (виж например Решение №195371 от 16.08.2017 г. по гр. д. №8206/2016 г. по описа на Софийски районен съд, 58 състав, и Решение №346781 от 23.02.2018 г. по гр. д. №10031/2017г. по описа на Софийски районен съд, 34 състав).

Интересен нов момент се съдържа и в чл. 19, ал. 2 ЗЗТТ, съгласно който, когато искът е основателен, но няма достатъчно данни за неговия размер, съдът присъжда обезщетение, което е не по-малко от размера на възнагражденията, които биха били дължими, ако нарушителят е бил поискал разрешение да ползва търговската тайна, както и разходите, направени от притежателя на търговската тайна, включително разходите за идентификация и проучване. Това също предоставя нова възможност да се търси справедливо обезщетение, доколкото разходите за идентификация, проучване и разработване на информацията, която се квалифицира като търговска тайна, също са с по-висока степен на доказуемост.

Съгласно чл. 18, ал. 2 ЗЗТТ служителите и работниците носят отговорност за вредите, настъпили вследствие на неправомерно придобиване, използване или разкриване на търговска тайна на техен работодател, в размер на не повече от трикратния размер на уговореното трудово възнаграждение, когато не са действали умишлено. От цитираната разпоредба отново може да се направи изводът, че новият режим несъмнено е приложим и за лицата в трудово правоотношение с увреденото лице. По тълкувателен път може да се дос-

тигне до извода, че той се явява специален спрямо Кодекса на труда, т.е. в исковете за вреди от неправомерно придобиване, използване или разкриване на търговска тайна следва да се приложи този закон, а не общата трудовоправна уредба на имуществената отговорност на работниците и служителите.

Заключение В резултат на извършения кратък анализ на някои разпоредби от ЗЗТТ могат да се оформят следните изводи и препоръки:

- Препоръчително е работодателите да положат всички необходими усилия за ясното обозначаване на конфиденциалната си информация като „търговска тайна“, за да се обезпечи годността ѝ за защита по смисъла на ЗЗТТ. Те следва да предприемат и адекватни мерки за защитата ѝ, например чрез повишаване на информационната сигурност в електронна среда.

- Има какво да се желае и по отношение на редица разпоредби в ЗЗТТ – като се започне от неточни и неясни формулировки и се стигне до забележки по същество. Такъв пример може да е разпоредбата на чл. 18, ал. 2 ЗЗТТ, която въвежда отклонения от общата трудовоправна уредба на имуществената отговорност на работниците и служителите, без за тях да има ясна законодателна логика и концепция.

- Доколко ефективна ще е защитата на търговската тайна на работодателите срещу възможни нарушения от настоящи и бивши служители, все още е трудно да се прецени предвид липсата на практика по прилагането на ЗЗТТ. Все пак трябва да се отчете, че е направена една първа стъпка в положителна насока. Задача на съдилищата остава да не се поддават на инерцията на познатото в правоприлагането, а да използват разумно новите процесуални възможности, предвидени в закона. □